

Szanowny Panie Premierze,

Apelujemy o przeprowadzenie szczerzej i rzeczowej publicznej debaty oraz podjęcie odpowiedzialnej reformy systemu planowania przestrzennego w Polsce w kadencji parlamentu 2019-2023. Debata taka jest potrzebna nie tylko po to, aby ustalić docelowy kształt systemu planowania w Polsce, ale także po to, aby uświadomić obywatelom wagę dobrego systemu planowania na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym dla zrównoważonego i odpowiedzialnego rozwoju kraju.

Dlaczego adresujemy ten list do premiera rządu RP? Bo w naszym przekonaniu reforma planowania przestrzennego znacząco przekracza kompetencje każdego z pojedynczych ministerstw. Ta reforma nosi także znamiona zmiany ustrojowej, szczególnie w zakresie podziału kompetencji pomiędzy szczeble samorządu i administracji rządowej oraz dostępu do środków finansowych na rozwój i ich podziału.

Zdaniem sygnatariuszy apelu, aby system planowania przestrzennego spełniał podstawowe standardy nowoczesnego Państwa powinien realizować co najmniej pięć wymienionych poniżej kryteriów:

- wykorzystanie dywidendy z renty gruntowej powstałej na skutek zmian w przeznaczeniu terenu na potrzeby rozwoju infrastruktury publicznej (komunalnej)ⁱ;
- koncentrację decyzji o zmianie przeznaczenia terenów i sposobie ich zabudowy w rękach kolegialnych organów wspólnoty samorządowejⁱⁱ;
- skuteczną ochroną przed zabudową terenów nie objętych uchwalanymi kolegialnie planami zagospodarowania przestrzennegoⁱⁱⁱ.
- rzeczywisty i efektywny udział społeczeństwa w tworzeniu planów zagospodarowania^{iv}
- sprawiedliwy system scalania i podziału gruntów, a także pozyskania terenów na cele publiczne, który gwarantuje godziwe warunki właścicielom prywatnym i nabywcom publicznym^v.

System planowania przestrzennego jest jednym z niezbędnych narzędzi integracji polityk publicznych nie tylko na szczeblu lokalnym, ale także regionalnym i krajowym. Sprawny system zapewnia efektywną realizację 17 celów zrównoważonego rozwoju ONZ (SDG), gdyż przyczynia się do zwiększenia dobrobytu przy minimalizacji negatywnych skutków niekontrolowanego rozwoju przestrzennego. Sprawny system planowania przestrzennego będzie bowiem m.in.:

1. Przyczyniał się do zmniejszenia ubóstwa (cel 1 ONZ) i zmniejszenia nierówności społecznych (cel 10 ONZ), poprzez lepszą alokację środków finansowych w infrastrukturę publiczną oraz łatwiejszą realizację inwestycji w podstawowe dobro – mieszkania, które dzięki temu będą także bardziej dostępne dla mniej zamożnych obywateli.
2. Przyczyniał się do zmniejszenia zanieczyszczenia środowiska (cel 11, 12, 13 ONZ), w tym zanieczyszczenia powietrza, poprzez tworzenie bardziej efektywnych energetycznie struktur przestrzennych, m.in. ze względu na dostęp do efektywniejszej infrastruktury publicznej i minimalizację pokonywanych codziennie odległości czy zużywanej energii cieplnej.
3. Zapewniał lepszy dostęp do czystej wody i dobrych warunków sanitarnych (cel 6 ONZ) oraz czystej i dostępnej energii (cel 7 ONZ), ponieważ infrastruktura publiczna w zakresie tych mediów będzie realizowana sprawniej i łatwiej.
4. Poprawiał dostęp do dobrej edukacji (cel 4 ONZ) oraz zdrowia i jakości życia (cel 3 ONZ), ze względu na lepszą alokację zasobów także na usługi publiczne w zakresie edukacji i zdrowia oraz np. zieleni publicznej. Obecnie w wielu nowych obszarach mieszkaniowych infrastruktura publiczna tego typu jest niewystarczająca i intensywnie uzupełniana przez droższe (mniej dostępne) usługi prywatne.
5. Usprawniał działalność szeregu instytucji (cel 16 ONZ), od samorządów lokalnych zaczynając, na instytucjach zapewniających infrastrukturę publiczną oraz ochronę środowiska na szczeblu krajowym kończąc. W wyniku tego wzrośnie zaufanie do prawa i instytucji je wdrażających.
6. Zapewniał ochronę terenów cennych na lądzie i wodzie (cel 13 i 14 ONZ) wyznaczonych czy to na szczeblu krajowym, czy lokalnym, a przede wszystkim ochronę krajobrazu, w tym pozwoli skutecznie rozgraniczyć obszary zabudowy, od obszarów otwartych przeznaczonych na cele rolnicze i przyrodnicze.

Przypisy:

ⁱ Obecnie całość tej dywidendy trafia w ręce właścicieli gruntów, co zachęca do nadmiernej spekulacji gruntami, a narzędzia wspierania realizacji infrastruktury wspólnej (publicznej) przez właścicieli gruntów praktycznie nie istnieją. Bardzo dobrze zdiagnozowano ten problem w raporcie pt. „Finansowe skutki zaniechania parcelacji gruntów” z roku 2011, a także w raporcie pt. „Studia nad chaosem przestrzennym, Tom III, Synteza, KPZK PAN” z roku 2018

ⁱⁱ Obecnie w systemie funkcjonuje kilka decyzji administracyjnych o różnym zakresie merytorycznym podejmowanych przez jednoosobowe stanowiska urzędnicze, co jest znacznym utrudnieniem dla inwestorów. Częściowo problemu tego dotyczyła dyskusja na posiedzeniu konferencji „Ochrona środowiska a inwestycje infrastrukturalne” w Senacie RP w roku 2009. Podejmowanie decyzji przez jednoosobowe stanowiska urzędnicze jest także piętnowane ze względu na wysokie ryzyko korupcji, co zauważono w raporcie pt. „Studia nad chaosem przestrzennym – Tom I, Chaos przestrzenny i prawo” z roku 2018.

ⁱⁱⁱ Obecnie w praktyce właściciel terenu może uzyskać zgodę na zabudowę swojej działki w każdym przypadku. Odmowy takiej zgody praktycznie nie występują, co zauważono w raporcie pt. „Studia nad chaosem przestrzennym – Tom I, Chaos przestrzenny i prawo” z roku 2018.

^{iv} Z względu na możliwość zabudowy poza terenami objętymi planami zagospodarowania w praktyce społeczności lokalne nie mają efektywnego wpływu na formy otaczającego go zagospodarowania. Częściowo problemu tego dotyczyła dyskusja na posiedzeniu konferencji „Ochrona środowiska a inwestycje infrastrukturalne” w Senacie RP w roku 2009, a pełną diagnozę formułuje raport pt. „Studia nad chaosem przestrzennym – Tom I, Chaos przestrzenny i prawo, KPZK PAN” z roku 2018.

^v Obecnie funkcjonują osobne systemy wywłaszczania właścicieli prywatnych z terenów pod cele publiczne, co jest przyczyną wielu konfliktów. Problem ten został wyczerpująco omówiony m.in. w raporcie pt. „Doktryna swobody budowlanej – aspekty ekonomiczne i urbanistyczne” z roku 2011 oraz w raporcie pt. „Studia nad chaosem przestrzennym – Tom I, Chaos przestrzenny i prawo” z roku 2018.

Inicjatorzy listu:

Fundacja Instytut na rzecz Ekorozwoju
Instytut Spraw Publicznych

Sygnatariusze:

Koalicja Klimatyczna (23 organizacje pozarządowe)
Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Komunikacji RP